

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ-ДЕФЕКТОЛОГА (ОЛІГОФРЕНОПЕДАГОГА) В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Відомості про автора: Гаяш Оксана, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізичної реабілітації ДВНЗ «Ужгородського національного університету», Ужгород, Україна. У колі наукових інтересів: проблема організації корекційної роботи з дітьми з інтелектуальними порушеннями, формування у них навчально-практичної діяльності. E-mail: nizevych@gmail.com

Contact: Gajash Oksana, candidate of pedagogical sciences, associate Professor of physical rehabilitation in Uzhhorod National University, Uzhhorod, Ukraine. Academic interests: the problem of the organization's correctional work with children with intellectual disabilities, the formation of them educational and practical activity. E-mail: nizevych@gmail.com

Гаяш О.В. Основні аспекти діяльності вчителя-дефектолога (олігофренопедагога) в сучасних умовах. У статті зазначено завдання професійної соціально-педагогічної діяльності вчителя-дефектолога (олігофренопедагога), зокрема: модернізація і педагогізація соціокультурного середовища, надання компетентісної допомоги у процесі соціального формування особистості дитини з порушеннями інтелектуального розвитку. Подано вимоги до професійної діяльності вчителя-дефектолога (орієнтація на соціальний прогрес, врахування змін у суспільстві, вироблення нового педагогічного мислення, творче дослідження передового педагогічного досвіду та інновацій у галузі корекційної освіти, неперервне удосконалення своєї педагогічної майстерності). Охарактеризовано функції, які найбільш

повно розкривають діяльність педагога-дефектолога. Професійна діяльність вчителя-дефектолога включає в себе різні види соціально-педагогічної, реабілітаційної, консультативно-діагностичної, психотерапевтичної, корекційної діяльності. Розкрито соціальне значення професії вчителя-дефектолога у суспільстві.

Ключові слова: вчитель-дефектолог, професійна діяльність, інклюзивне навчання, діти з інтелектуальними порушеннями, корекційно-педагогічна робота.

Гаяш О.В. Основные аспекты деятельности учителя-дефектолога (олигофренопедагога) в современных условиях. В статье обозначены задачи профессиональной социально-педагогической деятельности педагога-дефектолога (олигофренопедагога), в частности: модернизация и педагогизация социальной и культурной среды, оказание компетентной помощи в процессе социального формирования личности ребенка с нарушениями интеллектуального развития. Определены требования к его профессиональной деятельности (ориентация на социальный прогресс, принимая во внимание изменения в обществе, выработка нового педагогического мышления, творческое исследование педагогического опыта и инноваций в области специального образования, совершенствование педагогического мастерства). Подчеркнуты особенности, которые наиболее полно раскрывают деятельность учителя-дефектолога. Профессиональная деятельность учителя-дефектолога включает в себя различные типы социально образовательных, реабилитационных, консультативно-диагностических, психотерапевтических, коррекционных мероприятий. В статье раскрыты социальные ценности профессии учителя-дефектолога в обществе.

Ключевые слова: учитель-дефектолог, профессиональная деятельность, инклюзивное обучение, дети с нарушениями интеллектуального развития, коррекционно-педагогическая работа.

Gayash O.V. Basic aspects of teacher-defectologist (oligofrenopedagoga) in modern conditions. In the article oboznačeny professional tasks socialno-pedagogičeskoj work teacher-defektologa (oligofrenopedagoga), in particular: pedagogizaciâ modernization and social and cultural environment, providing kompetentisnoï assistance in the process of social shaping of the personality of a child with impaired intellectual development. Defined requirements to the professional activity of the teacher-defectologist (focus on social progress, taking into account changes in society, the development of new pedagogical thinking, creative research advanced pedagogical experience and innovation in the field of correctional education, continuous improvement of its teaching excellence). Highlighted features that most fully reveal the activity of teacher-defectologist. Professional activity the teacher-junbao phone includes a variety of socio-educational, rehabilitative, consultative-diagnostic, psychotherapeutic, correctional activities. The article reveals the social value of the profession of teacher-defectologist in society.

Keywords: teacher-defektolog, professional activity, inclusive learning, children with intellectual disabilities, corrective and educational work.

Постановка проблеми. Нові орієнтири на сучасному етапі розвитку освіти зумовлюють і нові вимоги до організації та проведення корекційно-розвивальної роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку, а саме з дітьми з інтелектуальними порушеннями. В інклюзивному просторі сучасної освіти діяльність педагога-дефектолога залишається однією із найбільш затребуваних. Забезпечення повноцінного розвитку дітей з інтелектуальними порушеннями, соціальна адаптація та інтеграція їх у середовище здорових дітей – ведучий напрямок роботи спеціалістів-дефектологів (олігофренопедагогів).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У корекційній педагогіці різним аспектам проблеми підготовки фахівців-дефектологів, сутності їх діяльності присвячено праці В. Бондаря, І. Єременка, Н. Засенко,

І. Колесника, М. Кота, В. Лапшина, С. Миронової, Н. Назарової, В. Синьова, С. Федоренко, О. Хохліної, А. Шевцова, М. Ярмаченка та ін. Автори наголошують на винятковій важливості професійної діяльності вчителів-дефектологів, пов'язаній із корекційним спрямуванням навчання і виховання дітей з психофізичними порушеннями. Корекційна робота є специфічним видом педагогічної діяльності, від якого залежить реалізація повсякденних і перспективних цілей спеціальних освітніх закладів, та складовою професійної діяльності дефектолога незалежно від займаної посади.

Мета статті – охарактеризувати діяльність вчителя-дефектолога (олігофренопедагога) у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. До педагогічної діяльності дефектолога висувають нові вимоги, пов'язані з постійною орієнтацією на соціальний прогрес, врахуванням змін у суспільстві, з виробленням нового педагогічного мислення, відбувається творче дослідження передового педагогічного досвіду, інновацій у галузі спеціальної освіти, неперервне удосконалення своєї педагогічної майстерності. Наразі проблема навчання дітей з психофізичними порушеннями вийшла за межі традиційного (спеціально дефектологічного) підходу, і, відповідно, для освіти цих дітей, потрібен поліфункціональний вчитель-дефектолог, здатний до професійної діяльності в умовах якісно нового освітнього й соціокультурного простору.

С. Мироною було визначено, що найбільш повно діяльність педагога-дефектолога (олігофренопедагога) можна представити через такі функції: *діагностична; орієнтаційно-прогностична; конструктивно-проектувальна; корекційна; організаційна; інформаційно-пояснювальна; комунікативно-стимулююча; аналітико-оцінювальна; дослідницько-творча.* У кожній з них вчена визначила і спрямованість на корекційну роботу, зокрема: *діагностична* – глибоке вивчення структури вади дитини і визначення об'єкту корекції; *орієнтаційно-прогностична* – визначення завдань та етапів корекційної роботи, прогнозування її результатів; *конструктивно-проектувальна* – добір змісту, методів корекційної роботи;

проектування змісту корекційної роботи у сім'ї; *організаційна* – координація роботи різних спеціалістів, необхідних для корекції вади дитини; *інформаційно-пояснювальна* – відбір та опрацювання інформації, необхідної для проведення корекційної роботи; *комунікативно-стимулююча* – стимулювання дітей до виконання корекційних завдань, залучення батьків до роботи з дітьми; *аналітико-оцінювальна* – аналіз результатів корекційної роботи відповідно до поставлених завдань; *дослідницько-творча* – пошуки шляхів удосконалення корекційної роботи [2].

Кожен із напрямів у роботі вчителя-дефектолога має свої особливості, які спрямовані на забезпечення особливих освітніх потреб розглядаючої категорії учнів. Проте специфічною у професійній діяльності педагога-дефектолога є власне корекційна функція. Її сутність полягає у виправленні чи послабленні вад психофізичного розвитку дитини у процесі навчання та виховання, профілактиці ускладнень структури дефекту; створенні умов для максимально можливого цілісного розвитку особистості дитини з інтелектуальними порушеннями; формуванні дитячого колективу; навчанні батьків прийомам організації ігрової, трудової, навчальної діяльності дитини, окремим корекційним прийомам і методам [2]. Тож діяльність учителя-дефектолога можна називати корекційно-педагогічною.

Корекційно-педагогічна робота дефектолога, ґрунтуючись на принципах корекційної педагогіки, будується з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей учнів, у відповідності зі структурою і характером порушень, їх впливом на навчальну діяльність і загальний розвиток дитини.

Професійна компетенція вчителів-дефектологів дозволяє здійснювати освітню діяльність у спеціальних освітніх закладах, реабілітаційних, інклюзивно-ресурсних центрах, у дитячих будинках для проведення корекційно-розвиваючих заходів. У зв'язку з організацією інклюзивної освіти з'явилася потреба в залученні вчителів-дефектологів в заклади загальної середньої освіти. Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України

№ 90 від 01.02.2018р. у школах, в яких навчання дітей з особливими освітніми потребами організоване в інклюзивних класах, для проведення корекційно-розвиткових занять, що визначені індивідуальною програмою розвитку, можуть вводитись посади вчителів-дефектологів [3]. Вчитель-дефектолог входить також до складу команди психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами, яка створюється у закладах загальної середньої та дошкільної освіти [4].

Тому з процесами упровадження інклюзії в заклади дошкільної, загальної середньої освіти, з відкриттям інклюзивно-ресурсних центрів діяльність учителя-дефектолога набуває нового змісту.

Учителю-дефектологу (олігофренопедагогу) в інклюзивному освітньому закладі належить вирішити ряд завдань:

- ініціювати створення необхідних умов для забезпечення інклюзивного навчання дітей з інтелектуальними порушеннями;
- позитивно налаштувати учасників інклюзивного процесу сприйняти адекватно, толерантно дитину такою, як вона є, та налагодити плідну взаємодію;
- окреслити орієнтири навчання дитини з інтелектуальними порушеннями;
- надати корекційно-розвиткові послуги дитині з інтелектуальними порушеннями, згідно з індивідуальною програмою розвитку (ІПР);
- провести моніторинг досягнень у відповідній сфері розвитку дитини, згідно з ІПР;
- надати рекомендації педагогічним працівникам щодо особливостей організації освітнього процесу, реалізації корекційно-розвиткових цілей у процесі навчання, технології для досягнення кінцевих цілей навчання, визначених в ІПР та застосування адаптацій (модифікацій);
- провести консультативну роботу з батьками дитини з інтелектуальними порушеннями.

Зміст корекційно-педагогічної роботи вчителя-дефектолога вибудовується на основі комплексного підходу, що, в першу чергу, передбачає забезпечення взаємодії учасників, які реалізують корекційну програму роботи з дитиною. Так, учитель-дефектолог засобами рекомендацій, консультацій включає у процес корекційного навчання батьків, учителів, і, за необхідності, адміністрацію. Обов'язковим є співпраця вчителя-дефектолога (олігофренопедагога) з іншими фахівцями, яка здійснюється у рамках команди психолого-педагогічного супроводу дитини з інтелектуальними порушеннями.

Даний підхід передбачає також реалізацію комплексу заходів, які забезпечують ефективне проведення індивідуальних і групових занять. Учитель-дефектолог не тільки має проводити корекційні заняття, але і здійснювати цілісний корекційно-педагогічний (дефектологічний) супровід у формі спостереження за процесом навчання і виховання дитини з інтелектуальними порушеннями, яке включає динамічне спостереження за розвитком дитини і засвоєнням знань у відповідності з обов'язковим мінімумом змісту освіти, консультативну роботу з батьками, педагогами.

Важливий напрямок діяльності вчителя-дефектолога – організація методичної допомоги вчителю інклюзивного класу, асистенту вчителя в адаптації змісту освітніх програм до можливостей дитини.

Особливим завданням, яке повинен би вирішити учитель-дефектолог (олігофренопедагог) при організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти, є складання індивідуального навчального плану та індивідуальної навчальної програми дитини з інтелектуальними порушеннями. Ця робота передбачає досконале знання спеціалістом навчально-програмної документації спеціальних закладів освіти (навчальних планів, навчальних програм), особливостей організації навчального процесу для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку, а також вміння орієнтуватися у навчальних планах і програмах закладів загальної середньої освіти.

Особливістю реалізації індивідуальних освітніх програм навчання, які складаються на основі спеціальних програм в умовах закладів загальної середньої освіти є те, що з дитиною з інтелектуальними порушеннями працює не тільки вчитель-дефектолог (олігофренопедагог), але і педагоги, які не мають спеціальної освіти. Відсутність у вчителів загальноосвітніх закладів знань про сильні і слабкі сторони розвитку такого учня дуже часто не дозволяє реалізувати продуктивну методику його навчання. Тому важливим видом діяльності вчителя-дефектолога у системі інклюзивного навчання і виховання є інформаційно-просвітницька діяльність. Підвищення рівня усвідомленості педагогічних працівників закладів освіти в питаннях особливостей розвитку і можливостей дітей з інтелектуальними порушеннями сприяє не тільки усвідомленню спеціальних методичних підходів до процесу їх навчання, але і формуванню в них толерантного відношення до таких учнів. Важливість інформаційно-просвітницької діяльності вчителя-дефектолога в загальноосвітніх закладах обумовлена і тим, що однією з умов успішності інклюзивного навчання є організація соціальної взаємодії здорових дітей і дітей з психофізичними порушеннями, спрямованої на гармонізацію дитячих взаємовідношень, створення атмосфери емоційного комфорту учням з метою збереження їх психічного здоров'я. Для забезпечення реалізації даної умови необхідна систематична інформаційно-просвітницька і консультативна робота не тільки з педагогічними працівниками, але і з учнями, а також з їхніми батьками.

На жаль, роль учителя-дефектолога закладів з інклюзивним навчанням, як ключової фігури, не визначена діючими нормативно-правовими або методичними документами. Є лише вказівка на необхідність облаштування кабінету вчителя-дефектолога та залучення його до проведення корекційно-розвиткових занять [3; 5]. Але для педагогічних колективів, які мають наміри впроваджувати інклюзивне навчання, необхідні більш чіткі орієнтири.

Потрібно сказати, що педагог-дефектолог працює не тільки з дітьми, які мають відхилення від норми у своєму розвитку. У сфері його діяльності

виявляються і батьки. Діапазон надання допомоги батькам коливається від зміни і формування позитивного відношення до дітей до консультування і надання допомоги з питань навчання, виховання і корекційної роботи, а також подальшої соціалізації й інтеграції у суспільство.

Вчитель-дефектолог швидше, ніж хто-небудь інший може підказати батькам способи та прийоми, які корисні в тій або іншій ситуації, що розвивають дитину, благотворно впливають на формування її емоційно-вольової сфери. У сферу діяльності педагога-дефектолога входить також пропаганда дефектологічних знань серед людей, які її оточують.

Діяльність учителя-дефектолога вибудовується з урахуванням дотримання принципів, сформульованих вченими спеціалістами в галузі корекційної педагогіки і спеціальної психології (Л. Виготський, С.Забрамна, В. Синьов, С. Миронова) таких як:

- комплексність і єдність діагностики і корекції;
- побудова корекційно-педагогічної роботи з урахуванням вікових та індивідуальних особливостей;
- моделювання варіантів співпраці спеціалістів у залежності від структури дефекту дитини і першочерговими завданнями корекційного впливу;
- здійснення аналізу стану сформованості навчальних досягнень (знань, умінь і навичок) і психофізичного розвитку дитини;
- вивчення динаміки розвитку пізнавальних процесів і засвоєння програмних знань, умінь і навичок.

Таким чином, змістом діяльності вчителя-дефектолога є сприяння психічному і фізичному розвитку дитини, корекція і компенсація наявних у неї відхилень.

У сучасній освіті дітей з інтелектуальними порушеннями вчитель-дефектолог (олігофренопедагог) виконує особливу місію, у якій умовно можна виділити два пов'язаних один з одним компоненти: гуманістичний і соціальний .

Гуманістичний компонент передбачає надання кваліфікованої допомоги у розвитку особистості дитини з інтелектуальними порушеннями на різних етапах онтогенезу (в ранньому і дошкільному дитинстві, у молодшому шкільному, підлітковому і юнацькому віці), розкриття і реалізацію її потенційних можливостей на основі реалізації особистісно-орієнтованої моделі виховання.

Соціальний компонент, з однієї сторони, пов'язаний із забезпеченням підготовки дитини з інтелектуальними порушеннями до життя – до оптимального для кожного функціонування у різних сферах соціальної практики і в різних соціальних групах, виконанню різноманітних характерних віку соціальних ролей. З другої сторони, його реалізація включає в себе вплив на суспільну свідомість з метою створення толерантного відношення до таких дітей, що стимулює розвиток моральної свідомості сучасного суспільства і складає основу успішної інтеграції у суспільство дітей і дорослих з інтелектуальними порушеннями.

Відповідно на вчителя-дефектолога суспільством покладена велика соціальна відповідальність за забезпечення кожній дитині високого рівня якості корекційно-освітніх послуг з урахуванням її індивідуальних потреб. Таким чином, гуманізація, модернізація і педагогізація соціокультурного середовища, надання компетентісної допомоги у процесі соціального формування особистості дитини з інтелектуальними порушеннями виступають сучасними завданнями соціально-педагогічної діяльності вчителя-дефектолога (олігофренопедага).

Отже, специфіка професійної діяльності вчителя-дефектолога в сучасних інтегративних умовах полягає у більш широкому спектрі основних видів і завдань професійної діяльності.

На думку багатьох науковців-дефектологів, ключовою фігурою в забезпеченні інтеграції дітей з психофізичними порушеннями (який ми розуміємо як процес, спрямований на створення сприятливих умов для розвитку, навчання і виховання особистості дитини з психофізичними

порушеннями в загальноосвітньому просторі) має стати саме фахівець з корекційної педагогіки (вчитель-дефектолог), оскільки тільки він достатньою мірою обізнаний із закономірностями психофізичного розвитку та особливостями організації навчання і виховання дітей з особливими освітніми потребами.

Висновки. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо у з'ясуванні тих професійних компетентностей, які необхідні вчителям-дефектологам для належного здійснення професійної діяльності в умовах модернізації освіти, а також визначенню шляхів їх формування.

Бібліографія

1. Гонеев А.Д. и др. Основы коррекционной педагогики: уч. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений /А.Д. Гонеев, Н.И. Лифинцева, Н.В. Ялпаева; Под ред.В.А. Сластенина. – М.: Академия, 1999. **2. Миронова С. П.** Теоретико-методичні основи підготовки майбутніх учителів до корекційної роботи в освітніх закладах для дітей з вадами інтелекту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. пед. наук : спец. 13.00.03 "Корекційна педагогіка" / Миронова С. П. – Київ, 2007. – 36 с. **3. Наказ** Міністерства освіти і науки України N 90 від 01.02.2018р. "Про внесення змін до наказу Міністерства освіти і науки України від 06 грудня 2010 року N 1205". **4.Наказ** Міністерства освіти і науки України № 609 від 08 червня 2018 року "Про затвердження Примірнього положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти". **5. Постанова** Кабінету Міністрів України від 15 серпня 2011 р. № 872 "Порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах" (із змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 588 від 09.08.2017).

References

1. Goneev A.D. i dr. Osnovy korrektsionnoy pedagogiki: uch. posobie dlya stud. vyssh. ped. ucheb. zavedeniy /A.D. Goneev, N.I. Lifintseva, N.V. Yalpaeva;

Pod red.V.A. Slastenina. **2. Mironova S.P.** Teoretiko-metodichni osnovi pidgotovki maybutnih uchitetiv do korektsiynoyi roboti v osvithnih zakladah dlya ditey z vadami Intelektu: avtoref. dis. na zdobuttya nauk. stupenya d. ped. n.: spets. 13.00.03 "Korektsiyna pedagogika" / S.P. Mironova. – K., 2007. – 36 s. **3. Nakaz** Ministerstva osviti i nauki Ukrayini N 90 vid 01.02.2018r. " Pro vnesennya zmin do nakazu Ministerstva osviti i nauki Ukrayini vyd 06 grudnya 2010 roku N 1205".

4. Nakaz Ministerstva osviti i nauki Ukrayini N 609 vid 08 chervnya 2018 roku "Ppo zatverdzhennya Primirnogo polozhennya pro komandu psihologo-pedagogichnogo suprovodu ditini z osoblivimi osvithnimi potrebami v zakladi zagalnoyi serednoyi ta doshkilnoyi osviti". **5. Postanova** Kabinetu Ministriv Ukrayini vid 15 serpnia 2011 r. N 872 "Poryadok organizatsiyi inklyuzivnogo navchannya u zagalnoosvithnih navchalnih zakladah" (iz zminami, vnesenimi zgidno z Postanovoyu KM N 588 vid 09.08.2017r.)